

УДК 330.3

DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/187-20>**Нижник В.М.**доктор економічних наук, професор,
Хмельницький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8624-6444>**Абушов Т.А.**аспірант,
Хмельницький національний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8627-8609>**Nyzhnyk Viktor, Abushov Teimur**
Khmelnyskyi National University

АНАЛІЗ ПРОБЛЕМАТИКИ УПРАВЛІНСЬКИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В ЕВОЛЮЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розглянуто взаємозв'язки між управлінським процесом, інформацією та розвитком підприємства. Розроблено схему взаємозв'язку між інформацією та управлінським рішенням, що враховує причини його прийняття. Уточнено визначення управління розвитком підприємства, зокрема акцентовано увагу на врахуванні змін окремих елементів системи у якості параметру розвитку підприємства. Підтверджено необхідність пов'язувати прийняті рішення із довгостроковими цілями підприємства. Розроблено завдання персоналу в забезпеченні управлінського інформаційного процесу щодо формування системи управління, підтримки її функціонування, інтерпретації даних, створення та дотримання регламентів роботи з інформацією, забезпеченні максимальної відповідності між матеріальними, фінансовими та інформаційними потоками.

Ключові слова: розвиток підприємства, управління розвитком, інформаційний процес, інформаційний потік, інформаційне забезпечення.

ANALYSIS OF PROBLEMS OF MANAGEMENT INFORMATION PROCESSES IN THE EVOLUTIONARY DEVELOPMENT OF ENTERPRISES

The enterprise operates in an environment that is constantly changing and requires appropriate changes from it. This process requires a significant array of data for making management decisions, which emphasizes the importance of information to ensure the development of the enterprise. The development of the enterprise is the goal of activity and acts as a separate object of management. The purpose of the article is to consider the content and tasks of the information management process in ensuring the development of the enterprise. In the research process, general and special methods were used, in particular: analysis and synthesis to determine the meaningful characteristics of the development of the enterprise and the information process, as well as methods of induction and deduction to clarify the parameters of the enterprise's development. By the method of system analysis, interdependencies between information and management decisions were established and a list of information process management tasks was formed to ensure the development of the enterprise. On the basis of the analysis of the dependence between the management process, information and the development of the enterprise, a scheme of the relationship between information and the management decision, which takes into account the reasons for its adoption, has been developed. The definition of enterprise development management has been clarified, in particular, attention has been focused on taking into account changes in individual elements of the system as a parameter of enterprise development. This made it possible to form management tasks within the management information process regarding the formation of the management system, support of its functioning, data interpretation, creation and observance of information work regulations, ensuring maximum compliance between material, financial and information flows. The obtained results can be used to improve the management of industrial enterprises by taking into account the recommendations regarding the functioning of the information process, namely the performance of tasks related to its regulation, the performance of mandatory tasks by personnel to ensure the construction of a clear system of formation and transmission of information messages.

Keywords: enterprise development, development management, information process, information flow, information support.

JEL classification: M21

Постановка проблеми. Існування будь-якого підприємства залежить від його здатності пристосуватися до постійної зміни умов середовища, в якому воно функціонує. Успішність такої адаптації залежить не лише від швидкості реакції на зміни, а й від послідовності рішень у контексті досягнення стратегічних цілей. Зміна якісних характеристик підприємства у відповідь на зміну параметрів середовища, є не що інше як процес його розвитку. Цей процес, як і усі інші процеси управління, ґрунтується на оцінюванні та аналізі інформації, яка на сьогодні є одним із основних факто-

рів, що впливають на якість управління промисловим підприємством.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Управління розвитком підприємства виступає об'єктом окремих наукових досліджень [8] або ж частково розглядається в тих, які зосереджені на інших напрямках управління, наприклад ресурсами підприємств [1]. Інформаційні технології у контексті розвитку підприємства розглянуто в роботі Кирилук О.В. [2]. В той же час Обіход С.В. відобразила роль інформаційно-комунікаційних технологій у системі управління бізнес-

процесами підприємства [3]. Христіановський В.В. [6] сформував динамічну модель інформаційної взаємодії між суб'єктами, що важлива для розуміння їх єдності для забезпечення розвитку підприємства. У дослідженні Панасюк В.М. увага приділена ролі держави у формуванні інформаційного простору підприємств та проаналізовано основні аспекти формування інформаційного забезпечення діяльності через обліково-аналітичний аспект [4]. Окремі автори зупинились на розгляді змістовної та структурної характеристики інформаційних процесів [5] та потоків [7].

В результаті вказаних досліджень визначено зміст таких понять як «розвиток підприємства», «інформаційний потік» та «інформаційний процес». Крім того, у вказаних роботах відображено значення інформаційних технологій для реалізації окремих процесів та забезпечення розвитку підприємства. Однак, на нашу думку, існує потреба у дослідженні управління інформацією на підприємстві для його розвитку як соціально-економічної системи.

Мета статті. Незважаючи на істотні здобутки у висвітленні розвитку підприємства в цілому або ж змісту інформаційних потоків та процесів, на нашу думку, залишаються недостатньо дослідженими взаємозв'язки між ними.

З огляду на все вищезазначене, метою статті є розгляд змісту та завдань інформаційного управлінського процесу в забезпеченні розвитку підприємства.

Вклад основного матеріалу дослідження. У своїй роботі Ващенко О.П. зауважує «мати достатні ресурси для підприємства означає володіти необхідними можливостями при певних умовах для свого розвитку і нормального функціонування у відповідності з поставленими цілями» [1].

Це дозволяє стверджувати, що ресурси надають можливості для досягнення цілей підприємства, забезпечення його розвитку, і отже, діяльність з управління ресурсами підприємства повинна корелюватися із стратегією розвитку підприємства.

Загалом, категорія «розвиток» визначає характер змін, які відбуваються у будь-яких предметах, системах, явищах [8]. Традиційно виокремлюють дві форми розвитку будь-яких систем, явищ, процесів – прогрес (розвиток від «нижчого» до «вищого») та регрес (розвиток від «вищого» до «нижчого») [8].

В теоретичному аспекті розвиток певного суб'єкта чи системи є процесом комплексних змін суб'єкта від простіших форм до складніших. Розглядаючи підприємство як систему, його розвиток – це ефективна трансформація підприємства за якісними і кількісними параметрами під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників, а у більш глобальному розумінні, – незворотній, законотвірний процес, що є послідовною безперервною зміною кількісних та якісних станів компанії у часі та просторі [2].

Зміна станів підприємства як системи є незворотнім процесом, що викликано перетвореннями його окремих складових, а отже зміною системи в цілому. Поштовхом до таких перетворень може бути вимоги адаптації до зовнішніх умов, з метою врахування впливу мінливих факторів. Іншим варіантом є прийняття управлінського рішення, що спрямоване самої системи з метою кращого виконання своїх завдань. В обох випадках ціллю є зміна системи до кращого стану.

Фахівці практики та науковці розглядають розвиток підприємства як об'єкт управління. При цьому, метою управління розвитком підприємства пропонується вважати підвищення рівня організованості й конкурентоспроможності підприємства. Підвищення рівня організованості підприємства є внутрішнім, а збільшення конкурентоспроможності – зовнішнім проявом розвитку підприємства [8].

На нашу думку, не варто обмежувати завдання розвитку лише цими двома цілями. Оскільки, зміна якісних характеристик системи може містити інші параметри. Так, проявом розвитку є підвищення рівня мотивації персоналу, або ж зменшення витрат ресурсів на будь-якому із процесів. Конкурентоспроможність підприємства ж збірне поняття. Так, зміна частки ринку підприємства є зміною його конкурентоспроможності.

За іншим підходом, управління розвитком підприємства – це циклічний процес менеджменту якісними та кількісними змінами на підприємстві, що визначається постановкою та реалізацією цілей та завдань, спрямованих на забезпечення зростання ефективності діяльності підприємства в довгостроковій перспективі [2].

У цьому твердженні зроблено наголос довгостроковій перспективі, що важливо для управління розвитком. На нашу думку, це доповнення є дуже важливим, адже короткострокове покращення умов не завжди є ознакою тривалих якісних змін.

Таким чином, управління розвитком промислового підприємства, на нашу думку, це циклічний процес, що реалізується через постановку та виконання завдань для досягнення довгострокових цілей підприємства завдяки зміні якісних та кількісних параметрів підприємства в цілому або ж його окремих елементів.

На процес розвитку також впливають різноманітні фактори, а саме [8]:

- 1) економічні – одержання економічної ефективності від змін, впроваджених у процесі розвитку;
- 2) організаційні – створення організаційної структури управління об'єктом, її гнучкість і надійність;
- 3) соціальні – можливість прояву соціальної активності, духовного та культурного росту як управляючого персоналу, так і працівників, якими управляють;
- 4) техніко-технологічні – застосування нових засобів і предметів праці, зокрема спеціальних машин і механізмів, оргтехніки, технології [8].

Потрібно зауважити, що фактори можуть мати різний вплив на розвиток підприємств, адже є фактори, які зумовлюють динамічний розвиток підприємства або, навпаки, стримують його.

Як слушно зауважує у своєму дослідженні Кирилюк О.В. [2]: «яким би ступенем кваліфікації, рівнем компетентності та сукупністю знань не володів би управлінець, неможливо реалізувати зростання підприємства рівномірно в просторі та часі, що загалом є мінливим та непередбачуваним економічним середовищем. Це пояснюється складністю підприємства як системи, що формується із великої кількості елементів, відмінних за своїми характеристиками та особливостями, а також реакцією на вплив факторів зовнішнього середовища. Таку нерівномірність пропонують називати як асиметрію розвитку підприємства [2].

Такі постійні зміни і потреба у їх відслідковуванні та реагуванні на них вимагають відповідного інфор-

маційного супроводу для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Керівники вітчизняних підприємств у своїх рішеннях зазвичай керуються інформацією щодо внутрішнього середовища тому, що існуючі системи обліку та управління переважно акумулюють дані щодо технології, організації виробництва, фінансових та економічних показників. Внаслідок цього дані щодо стану зовнішнього середовища переважно є частковими, фрагментарними, мають епізодичний характер, а, отже, не дають цілісного уявлення про наявні тенденції та зміни у ньому. Однак, управлінські рішення повинні базуватися на комплексному врахуванні усіх без винятку факторів, незалежно від джерела їх виникнення по відношенню до підприємства, адже, й обґрунтованість, а, отже, й правильність рішень, що приймаються, залежить від інформації, на якій вони ґрунтуються.

Під управлінським рішенням розуміють вольовий акт втручання суб'єкта управління в діяльність об'єкта управління для виходу із певної виробничо-господарської чи іншої ситуації [5]. Необхідність прийняття управлінських рішень з боку суб'єкта управління пов'язують із виходом об'єкта управління із «зони саморегуляції», тобто випадку, коли виникає необхідність внесення певних коректив для досягнення запланованих цілей розвитку підприємства. Крім того, потрібно враховувати, що швидкість прийняття управлінських рішень впливає на ймовірність нормалізації діяльності об'єкта, повернення його до стану рівноваги [5].

Необхідність прийняття певних управлінських рішень пропонують пов'язувати із зовнішніми та внутрішніми обставинами. До зовнішніх відносять наказ вищої організації, регулювання взаємовідносин з кооперативними підприємствами та організаціями, до внутрішніх – відхилення від заданих параметрів виробництва або надання послуг, резервів, порушення трудової дисципліни, заохочення працівників [5].

Тобто ситуація, що зумовлює необхідність прийняття рішення може виникати у самому підприємстві, тобто внутрішньому середовищі або ж за його межами – зовнішньому середовищі. Про такі внутрішні чи зовнішні обставини менеджмент підприємства, дізнається завдяки інформації, отже, інформація є початковою щодо рішень, поштовхом для їх прийняття. І в той же час, вона є передумовою прийняття якісного управлінського рішення (рис. 1).

Таким чином, інформація про стан внутрішнього та зовнішнього середовища функціонування підприємства є причиною прийняття управлінських рішень у зв'язку з необхідністю коригування діяльності об'єкта управління в цілому (підприємства) або ж його певних складових, наприклад персоналу підприємства. Проте, в процесі прийняття рішень виникає потреба в доповненні інформації щодо тих чи інших параметрів об'єкта управління або середовища в якому він функціонує, що зумовлює запит інформації з боку менеджменту.

Поруч із розумінням інформації як економічного ресурсу, її пропонують також розглядати як засіб зниження ризиків і подолання невизначеності, що дозволяє досягати суб'єктом бажаних цілей [2]. Таке трактування, на нашу думку, дуже важливе для розуміння ролі інформації в управлінні. Адже, дії спрямовані на створення та удосконалення інформаційної системи дозволяють зменшити рівень невизначеності та мінімізувати ризики, й таким чином, уникати ними.

Управління підприємством неможливе без інформаційних процесів, адже вони не тільки спираються на зовнішню та внутрішню інформацію, але й формують необхідну для якісного управління інформаційну базу.

У своєму дослідженні Цюцюра М.І., Криворучко О.В., Мединська Т.М. [7] розгляд потоків інформації, які характеризують роботу об'єктів управління в цілому визначають як перший етап аналізу інформаційного простору [7]. При цьому, система управління інформаційним простором виробничого підприємства характеризується як інформаційний ресурс і виникає

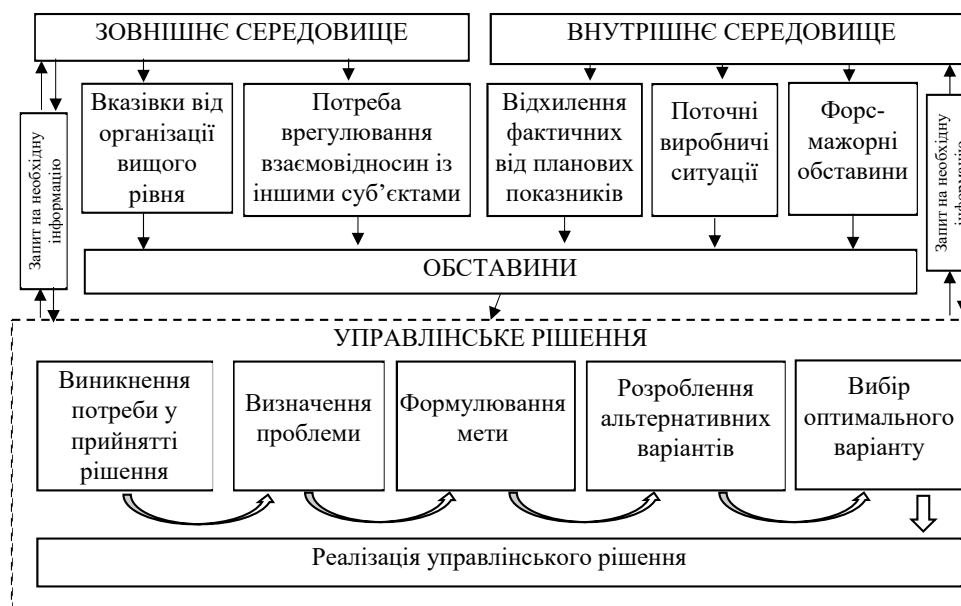

Рис. 1. Роль інформації у прийнятті управлінських рішень

Джерело: побудовано авторами з врахуванням [5]

внаслідок плину внутрішньої та зовнішньої інформації, а також під час застосування окремих методів й способів пошуку, опрацювання й розподілу інформації на підприємстві [7].

Викликає сумніви трактування системи управління інформаційним простором як інформаційним ресурсом. По перше, незрозуміло, що автори розуміють під інформаційним простором, а, отже, управління яким саме об'єктом потрібно розглядати як інформаційний ресурс. Крім того, ресурсом названо систему управління, яка у загальному вигляді містить суб'єкти, об'єкти, їх вплив та ресурси, що при цьому використовуються, а, отже, не повинна ототожнюватися із ресурсом.

Говорячи про важливість інформаційних потоків автори вказують, що «організація інформаційних потоків дає змогу не тільки показати їх значення в системі опрацювання інформації, а й реалізувати процеси, пов'язані з підвищенням ефективності бізнесу, виведенням на ринок нових продуктів і послуг» [7]. Однак, на нашу думку, таке трактування потребує певного уточнення. Організація як діяльність спрямована на впорядкування певного об'єкту, одна із функцій управління не може вказувати на значення, тобто роль цього об'єкту. Проте варто погодитись із тим, що впорядкування інформаційних потоків дозволить реалізувати процеси, а точніше заходи, які спрямовані на підвищення ефективності господарської діяльності або ж інші цілі підприємства.

У роботі [2] автор говорить про необхідність інформаційного забезпечення управління розвитку, під яким пропонує розуміти «створення на підприємстві єдиної інформаційно-аналітичної системи, діяльність якої з мінімізацією втручання людського фактору забезпечує актуальними, якісними та достовірними даними управлінців, що є необхідністю вчасного реагування на зміни або ж їх ініціювання» [2].

При цьому завдяки створенню інформаційного забезпечення усіх бізнес-процесів підприємства впорядковуються інформаційні потоки в межах єдиного інформаційного простору.

Таким чином, за даним підходом можна побудувати логічний взаємозв'язок від інформаційного забезпечення окремих бізнес-процесів до загального інформаційного простору на підприємстві.

Однак, Варенко В.М., Братусь І.В., Дорошенко В.С., Смольніков Ю.Б., Юрченко В.О. [5] у своїй роботі інформаційне забезпечення розглядають лише як елемент інформаційної системи – системи, що призначена для збору, передачі, обробки, зберігання й видачі інформації споживачам.

Важливим елементом інформаційного процесу, що забезпечує саму можливість його функціонування є техніка та технології, які визначають як «інформаційно-комунікаційні технології». Під ними пропонують розуміти систему інформаційних технологій та інтеграцію телекомунікацій (телефонних ліній і бездротових з'єднань), комп'ютерів, програмного забезпечення, накопичувальних та аудіовізуальних систем, які дозволяють користувачам створювати, одержувати доступ, зберігати, передавати та змінювати інформацію [3].

На нашу думку, особливої уваги заслуговує відокремлення обслуговуючого персоналу в окрему складову інформаційної системи підприємства, адже, інформаційний процес на підприємстві не відбувається автоматично. Функціонування технічних засобів та інформаційно-комунікаційних технологій потребує обслуговування, від рівня якого залежать результати його роботи.

Висновки. Таким чином, процес управління промисловим підприємством безпосередньо залежить від якості інформації, формування та використання системи управління нею. Кожен із елементів цієї системи забезпечує можливості розвитку підприємства, а, отже, потребує належної уваги.

Персонал є визначальним елементом для будь-якої діяльності, у тому числі для системи управління інформацією, незважаючи на значну автоматизацію процесів, що пов'язані із її обробкою та використанням. Завдання персоналу передбачають:

– прийняття рішень щодо побудови самої системи управління інформацією, її елементів, вибору технічних та програмних засобів;

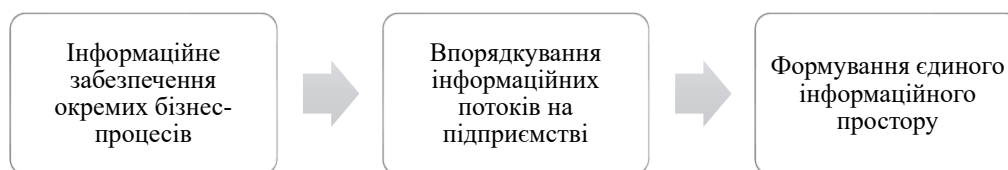

Рис. 2 Послідовність формування інформаційного супроводу прийняття управлінських рішень на підприємстві

Джерело: побудовано авторами на основі [2]

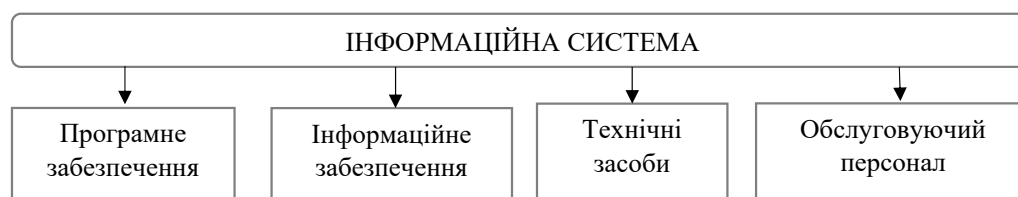

Рис. 3. Структура інформаційної системи

Джерело: побудовано на основі [5]

– забезпечення технічного обслуговування техніки, пристроїв та програм, що використовуються в інформаційному процесі;

– правильне трактування інформаційних повідомлень, з метою прийняття відповідних рішень. Досягається завдяки набуттю відповідного рівня знань щодо роботи з інформацією, володіння ситуацією у певній сфері діяльності підприємства відповідно до своїх повноважень. Така вимога забезпечується завдяки системі навчання персоналу в сфері внутрішньогосподарських комунікацій;

– врегулювання інформаційного процесу шляхом чіткої регламентації процесів формування, коригування та зберігання даних з метою недопущення їх втрати, несанкціонованого доступу, а, отже, формування інформаційної безпеки на підприємстві;

– забезпечення максимальної відповідності руху матеріальних, фінансових та інформаційних потоків. Це означає, що кожне із переміщень ресурсів підприємства, зміна їх стану тощо, повинно бути відображено у вигляді відповідного інформаційного повідомлення, яке містить достатню (не надмірну) кількість необхідної інформації.

Інформаційні потоки повинні утворювати єдину сукупність, що забезпечує надходження до отримувачів необхідної інформації. Крім того, вони мають структуруватися відповідно до бізнес-процесів, що дозволить забезпечити реалізацію переваг процесного підходу в управлінні. Інформаційне забезпечення окремих бізнес-процесів передбачає побудову інформаційного процесу таким чином, щоб у суб'єкта відповідального за певний процес була необхідна інформація для прийняття рішень відповідно до його запитів.

Інформаційний процес на підприємстві цілком об'єднує запити усіх суб'єктів управління і має координувати діяльність центрів управління в межах бізнес-процесів, коригувати їх таким чином, щоб досягалися цілі розвитку підприємства.

Оскільки інформація потрібна на кожному із рівнів управління, в межах усіх функціональних підрозділів, система управління інформацією повинна враховувати можливі ризики, пошкодження, втрати, витоку інформації. Це обумовлює необхідність здійснення заходів, спрямованих на забезпечення інформаційної безпеки на підприємстві.

Список використаних джерел:

1. Вашенок О.П. Сутність та класифікація ресурсів підприємств. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2019. № 2 (28). С. 104–108.
2. Кирилюк О.В. Інформаційні технології в управлінні асиметрією розвитку компанії. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2019. № 3. С. 95–98.
3. Обіход С.В. Імплементация інформаційно-комунікаційних технологій у систему управління бізнес-процесами вітчизняних підприємств у контексті розвитку цифрової економіки. *Економіка, управління та адміністрування*. 2021. № 4 (98). С. 10–17. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2021-4\(98\)-10-17](https://doi.org/10.26642/jen-2021-4(98)-10-17)
4. Панасюк В.М. Сучасний інструментарій інформаційного забезпечення: обліковий та управлінський аспект. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2020. Вип. 2 (25), С. 412–417. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope>
5. Варенко В. М. та ін. Системний аналіз інформаційних процесів : навч. посіб. Київ : Університет “Україна”, 2013, 203 с.
6. Христіановський В. В. Динамічна модель інформаційної взаємодії між суб'єктами системи управління промисловим підприємством. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2020. № 3. С. 179–183.
7. Цюцюра М.І., Криворучко О.В., Медінська Т.М. Структура інформаційних потоків в інформаційній системі виробничого підприємства. *Управління розвитком складних систем*. 2019. № 37. С. 205–209. DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.9783248>
8. Щеглова О.Ю., Судакова О.І., Каширнікова І.О. Управління розвитком та функціонуванням виробничо-економічної системи промислових підприємств у сучасних економічних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2018, Вип. 19, ч. 3. С. 146–150.

References:

1. Vashchenok O.P. (2019) Sutnist ta klasyfikatsiia resursiv pidpriemstv [The essence and classification of enterprise resources]. *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*, no. 2 (28), pp. 104–108.
2. Kyryliuk O.V. (2019) Informatsiini tekhnolohii v upravlinni asymetriieiu rozvytku kompanii [Information technologies in managing the asymmetry of the company's development]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 3, pp. 95–98.
3. Obikhod S.V. (2021) Implementatsiia informatsiino-komunikatsiinykh tekhnolohii u systemu upravlinnia biznes-protsesamy vitchyznianskykh pidpriemstv u konteksti rozvytku tsyfrovoy ekonomiky [Implementation of information and communication technologies in the business process management system of domestic enterprises in the context of the development of the digital economy]. *Ekonomika, upravlinnia ta administruvannia*, no. 4 (98), pp. 10–17. DOI: [https://doi.org/10.26642/jen-2021-4\(98\)-10-17](https://doi.org/10.26642/jen-2021-4(98)-10-17)
4. Panasiuk V.M. (2020) Suchasnyi instrumentarii informatsiinoho zabezpechennia: oblikovyi ta upravlinskyi aspekt [Modern tools of information support: accounting and management aspect]. *Skhidna Yevropa: ekonomika, biznes ta upravlinnia*, vol. 2 (25), pp. 412–417. DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope>
5. Varenko V.M. et al. (2013) System analysis of information processes. Kyiv : Universytet “Ukraina”, 203 p. (in Ukrainian)
6. Khrystianovskyy V.V. (2020) Dynamichna model informatsiinoi vzaemodii mizh subiektamy systemy upravlinnia promyslovym pidpriemstvom [Dynamic model of information interaction between subjects of the industrial enterprise management system]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, no. 3, pp. 179–183.
7. Tsiutsiura M.I., Kryvoruchko O.V., Medynska T.M. (2019). Struktura informatsiinykh potokiv v informatsiini systemi vyrobnychoho pidpriemstva [The structure of information flows in the information system of a manufacturing enterprise]. *Upravlinnia rozvytkom skladnykh system*, no. 37, pp. 205–209. DOI: <https://doi.org/10.6084/m9.figshare.9783248>
8. Shehlova O.I., Sudakova O.I., Kashyrynikova I.O. (2018). Upravlinnia rozvytkom ta funktsionuvanniam vyrobnycho-ekonomichnoi systemy promyslovykh pidpriemstv u suchasnykh ekonomichnykh umovakh [Management of the development and functioning of the production and economic system of industrial enterprises in modern economic conditions]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 19(3), pp. 146–150.